

Kauppaneuvos August Levón, Leinosten suurmies Vaasan teollisuuden uranuurtajana

Kari Leinamo

Uuden Vaasan rakentaja ja Vaasan Höyrymyllyn perustaja August Levón (1820-1875) oli alkujaan Leinosia. Vaasan yliopiston aluetieteen professori Hannu Katajamäki piti hänestä Vaasan sukujuhlissa 2005 innostavan esitelmän. Julkaisemme Vaasan yliopiston Levón-instituutin tutkijan Kari Leinamon Levónista kirjoittama artikkelin, jossa Leinamo toteaa: "Levón kuuluu ehdottomasti maan suurten teollisuusmiesten joukkoon."

Saloisissa vuonna 1820 syntynyt August Alexander Levón aloitti uransa jo 12-vuotiaana raahelaisessa apteekissa. Kuusi vuotta myöhemmin, vuonna 1839, hän siirtyi Vaasaan apteekkari Lindebäckin palvelukseen. Työnsä ohessa Levón suoritti proviisoritutkinnon Helsingissä ja opiskeli mineraalivesien valmistusta Ruotsissa. Koska tämänkaltaisten juomien katsottiin parantavan vatsavaivoja, kunnostettiin myös Vaasassa kaivuhuone vesikuureja varten. Levón luopuikin nyt proviisorin toimestaan ja ryhtyi yrittäjäksi. Kesällä 1846 hän alkoi valmistaa kivennäisvesiä, joita yksityinen yhtiö tarjoi kaivuhuoneella raskaiden ja suolaisten ruokien vastapainoksi.

Samana vuoden syksyllä Levón laajensi yritystoimintaansa perustamalla väriaineita ja etikkaa valmistavan manufaktuurin, jota varten hän osti kaupungin pohjoispuolelta kolmen hehtaarin tilan. Tuotanto Alkulaksi nimetyllä tilalla alkoi vuonna 1848. Maalina käytetyllä lyijyvalkoisella ja sivutuotteena syntyneellä etikalla oli varsin hyvä menekki ja tehtaasta tuli pian tuotantoarvoltaan kaupungin merkittävin. Myös kivennäisvesituotanto kehittyi tuotteiden maanlaajuisten

levityksen ansiosta huomattavan suureksi. Jo seuraavana vuonna Levón laajensi kuitenkin toimintaansa: tähän saakka höyrykoneita oli ollut vain laivoissa ja kahdessa tekstiilitehtaassa, mutta ennakkoluuloton Levón perusti maan ensimmäisen höyrymyllyn. Tilanne muuttui olennaisesti, kun elokuussa 1852 eräs yöyriäinen talonpoika nukahti markkinamatkallaan Vaasassa kauppias Aurénin vajaan. Pehkuihin pudonnut piippu sytytti tulipalon ja lähes koko kaupunki tuhoutui.

Vaikka Alkulan tila säilyikin sijaintinsa ansiosta palossa vahingoittumattomana, kannatti Levón aktiivisesti kaupungin siirtämistä seitsemän kilometrin päähän uuteen paikkaan, sillä palanut kaupunki oli maankohoamisen takia jäänyt kauas merestä. Siirtopäätöksen toteuduttua Levón oli voimakkaasti mukana jälleenrakennuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Jopa vanhan ja uuden Vaasan välinen liikenne hoidettiin Levónin aluksella.

Krimin sodan aikana 1853–1856 Alkulan myllyssä jauhettiin huomattavan paljon ruista erityisesti Venäjän armeijalle. Myös Levónin kivennäisvesitehdas toimi ainakin vuoteen 1855 saakka. Vuonna 1856 käynnistyi puolestaan Hietalahdessa lähellä kaupungin uutta paikkaa Levónin tiilitehdas. Sopimuksen mukaisesti kaupunki sai tiiliin etuosto-oikeuden tietyllä hinnalla ja vastavuoroisesti Levón sai luvan kaataa puut uuteen kaupunkiin suunniteltujen katujen, torien ja julkisten rakennusten paikoilta. Samana vuonna Levón osti myös pariksi vuodeksi itselleen Vaasan ainoan kirjapainon ja perusti Vasabladet-lehden, jotta kaupunki ei jäisi ilman sanomalehteä. Ehtipä Levón vuonna 1856 vielä laivanrakennusalalle perustamaan Vaasan varviyhtiötä.

Huomatessaan miten hankalia tamperelaisen Finlaysonin tehtaan hevoskyydillä tehdyt raaka-ainekuljetukset olivat, alkoi Levón suunnitella puuvillatehtaan perustamista Vaasaan. Vesivoimaa kaupungissa ei tosin ollut, mutta tehtaitaan höyrykoneilla pyörittänyt Levón päätteli tuotannon kannattavan.

August Levónin rintakuva sijaitsee Vaasan yliopiston kampuksella kunniapaikalla, vanhan ja uuden risteyskohdassa niin kuin aikansa merkittävimmälle uudistajalle sopii.

Satamakaupungissa ei ollut raaka-aineen kuljetusongelmia ja Venäjällä oli tuotteille valtavat markkinat. Myös ammattitaitoista työvoimaa oli riittävästi ja höyrymyllyn Krimin sodan aikainen voitto antoi Levónille taloudellista liikkumavaraa. Mittavaa investointia ei Levón pystynyt sentään itse rahoittamaan, mutta vaasalaisten epäilyksistä huolimatta osakepääoma saatiin kokoon. Vaasan Puuvilla Manufaktuuri Osakeyhtiö perustettiin vuonna 1857.

Levón hankki uudesta kaupungista itselleen kaksi tonttia. Kaupungin rakentamiseen, puuvillatehtaan käynnistämiseen ja yleisemminkin työväestön lisääntymiseen liittyen hän suunnitteli vuonna 1857 korvaavansa syrjään jääneen Alkulan myllyn uudella höyrymyllyn ja leipätehtaan yhdistelmällä, mutta viranomaiset määrittelivät leipomisen käsityöksi ja hanke jäi toteutumatta. Puuvillatehdas saatiin sen sijaan käyntiin sataman läheisyydessä Palosaarella monien vaikeuksien jälkeen vuonna 1859. Pääoman niukkuuden takia rakennettiin aluksi pelkkä

kehräämö ja kutomoajatuksesta luovuttiin. Heti ensimmäisenä vuonna 188 henkilöä työllistäneen tehtaan langat menivät kuitenkin niin hyvin kaupaksi koko maassa, että tuotantoa päätettiin heti laajentaa.

Uudelta kaupunkialueelta hankkimaansa puutavaraa kaukonäköinen Levón hyödynsi vuonna 1861 tiilitehtaan yhteyteen perustamallaan sahalla. Käynnistysajankohdan mukaan laskettuna höyrystys oli maan ensimmäinen, joskaan sitä ei perustettu vientisahaksi, vaan ainoastaan kaupungin jälleerakentamiseen. Kaupungin tullessa valmiiksi uudisrakentaminen kuitenkin väheni, mikä johti niin tiilitehtaan sulkemiseen kuin höyrystysahasta luopumiseen. Puuvillatehtaalla suunnitelmat menivät puolestaan uusiksi puuvillan tärkeimmässä tuottajamaassa Yhdysvalloissa vuonna 1861 puhjenneen sisällissodan takia. Raaka-aineen vähäisyyden ja korkeiden hintojen takia tehdas oli vuonna 1863 suljettava ja työntekijät irtisanottava.

Venäläisen ruisjauhon vallattua 1860-luvulla kotimaan markkinat luopui Levón Alkulan myllyn kehittämisestä, mutta piti kuitenkin myllyn toiminnassa. Puuvillatehdas saatiin sentään uudelleen käyntiin vuonna 1865, mutta raaka-aineen kalliin hinnan ja kotimaan epävarman menekin takia tehtaan johtokunta oli tuotannon jatkamisessa – Levónista poiketen – äärimmäisen varovainen. Tehtaan toiminta keskeytettiin seuraavina vuosina poikkeuksetta kuukausiksi uuden raaka-aineen hankkimisen sijaan. Myös nälkävuosina kotimaan menekki väheni entisestään, mutta vaikeuksista huolimatta alkuperäinen suunnitelma omasta kutomosta toteutettiin vuonna 1869. Tehtaan tuotteille oli joka tapauksessa kysyntää ja työntekijämäärä kasvoi kaiken aikaa.

Kutomakoneiden määrää voitiin lisätä 1870-luvun alussa voimakkaasti ja tuotanto lähes kolminkertaistui. Lankaa jouduttiin oman valmistuksen riittämättömyyden takia tuomaan Englannista lisää. Kun puuvillatehtaan toiminta alkuvaikeuksien jälkeen oli vakiintunut, oli Levónilla jälleen aikaa paneutua myös myllyasioihin. Koska ruisjauholla näytti olevan Pohjanmaalla ja Pohjois-Ruotsissa kysyntää, alkoi Levón vuonna 1874 muuttaa

uuteen kaupunkiin aiemmin rakentamaansa suolamakasiinia uudeksi höyrymyllyksi. Puuvillatehtaallakin meni edelleen tavattoman hyvin: Vaasassa valmistettiin 30 % alan kotimaisesta tuotannosta ja tehtaassa oli vuonna 1875 jo 430 työntekijää. Kiivaaseen uurastukseen tuli kuitenkin saman vuoden elokuussa pysähdys, kun A. A. Levón kuoli äkillisesti vain 54-vuotiaana. Raskas työ teollisuuden uranuurtajana oli vaatinut veronsa.

Varhaisesta poismenosta huolimatta tarmokkaan yrittäjän elämäntyö teki Vaasasta merkittävän teollisuuspaikkakunnan. Monipuolisen Levónin panos ilmenee Vaasassa monin tavoin ja näkyy edelleen konkreettisesti jopa Vaasan kirkon tiiliseinissä. Levónin rohkeuden ja periksiantamattomuuden ansiosta kaupunki sai puuvillatehtaan ja höyrymyllyn, jotka säilyivät merkittävinä suuryrityksinä Vaasassa yli sadan vuoden ajan. Vaikka tilanne on sittemmin muuttunut ja rakennukset ovat siirtyneet muuhun käyttöön, kuuluu kauppaneuvos August Alexander Levón ehdottomasti maan suurten teollisuusmiesten joukkoon.

KARI LEINAMO
Tutkija, Levón-instituutti
Vaasan yliopisto